

УДК 81'276.3-053.6

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-2-26>

Марина РУДЕНКО,

orcid.org/0000-0002-6587-3860

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германської та слов'янської філології

Донбаського державного педагогічного університету

(Слов'янськ, Донецька область, Україна) *marinarudenko2016@gmail.com*

Ірина КОРОТЯЄВА,

orcid.org/0000-0002-6845-5277

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри германської та слов'янської філології

Донбаського державного педагогічного університету

(Слов'янськ, Донецька область, Україна) *irynakorotiaeva@gmail.com*

УКРАЇНСЬКІ СОЦІАЛЬНІ ДІАЛЕКТИ: АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Вивчення соціальних діалектів є важливою частиною підготовки студентів філологічного факультету педагогічного університету. Зараз соціальні діалекти сприймаються як рушійна сила мови, що надає їй новизну, колорит, експресію. Актуальність і важливість цієї теми обумовлена увагою до сленгу нинішніх юнаків та дівчат в аспекті глобалізаційних процесів, зростаючим інтересом до особливостей мовної поведінки молоді як найпрогресивнішої та найяскравішої групи сучасного суспільства. Незважаючи на наявність великої кількості робіт, присвячених розробці проблеми соціальних діалектів, це питання залишається у фокусі уваги та потребує глибокого дослідження. Мета статті полягає в аналізі вивчення та узагальненні сучасного стану, особливостей, тенденцій розвитку та характерних рис молодіжного соціолекту, розкритті поглядів мовознавців на ці питання. У дослідженні звертаємо увагу на вивчення учнями соціальних діалектів української мови, оскільки вони є трампліном для опанування соціальних діалектів іншими мовами: англійською, німецькою, польською та іншими. Робота з вивчення соціальних діалектів студентами-філологами ведеться протягом усього курсу навчання в університеті. Зміст занять охоплює питання загальної характеристики, фонетичних, граматичних, дериваційних та інших особливостей соціальних діалектів. Як відомо, соціальні діалекти – це різновиди мови, які використовуються як засіб спілкування між людьми, пов'язаними тісною соціальною або професійною єдністю. Це мова певної соціальної групи. Соціально забарвлена лексика є прерогативою розмовної мови. Функціональне призначення аргю, жаргону, сленгу – бути засобом вільного, неформального спілкування між людьми. Вивчення студентами-філологами українських соціальних діалектів сприяє розумінню взаємодії літературної мови з діалектами, ролі суспільних діалектів у мові, підвищенню інтересу до вивчення всього багатства національної мови та грамотного, вільного спілкування нею.

Ключові слова: соціальні діалекти, аргю, жаргон, сленг, студенти філологічного факультету.

Maryna RUDENKO,

orcid.org/0000-0002-6587-3860

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of German and Slavonic Philology

Donbas State Pedagogical University

(Sloviansk, Donetsk region, Ukraine) *marinarudenko2016@gmail.com*

Iryna KOROTIAIEVA,

orcid.org/0000-0002-6845-5277

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of German and Slavonic Philology

Donbas State Pedagogical University

(Sloviansk, Donetsk region, Ukraine) *irynakorotiaeva@gmail.com*

UKRAINIAN SOCIAL DIALECTS: ACTUAL PROBLEM FOR STUDENTS-PHILOLOGISTS

The study of social dialects is an important part of the training of students of the Faculty of Philology of the Pedagogical University. Now social dialects are perceived as the driving force of the language, which gives it novelty, color, and expression. The relevance and importance of this topic is due to the attention to the slang of today's young

men and women in the aspect of globalization processes, the growing interest in the linguistic behavior of young people as the most progressive and brightest group of modern society. Despite the presence of a large number of works devoted to the development of the problem of social dialects, this issue remains in the focus of attention and requires in-depth research. The purpose of the article is to analyze the study and generalize the current state, features, development trends and characteristic features of the youth sociolect, revealing the views of linguists on these issues. In the study, we pay attention to the students' study of social dialects of the Ukrainian language, as they are a springboard for mastering social dialects in other languages: English, German, Polish, and others. Work on the study of social dialects by philology students is conducted during the entire course of study at the university. The content of the classes covers issues of general characteristics, phonetic, grammatical, derivational and other features of social dialects. As you know, social dialects are varieties of language that are used as a means of communication between people connected by close social or professional unity. It is the language of a certain social group. Socially colored vocabulary is the prerogative of spoken language. The functional purpose of slang, jargon, and slang is to be a means of free, informal communication between people. The study of Ukrainian social dialects by students of philology contributes to the understanding of the interaction of the literary language with dialects, the role of social dialects in the language, increasing interest in the study of all the richness of the national language and competent, free communication in it.

Key words: social dialects, slang, jargon, slang, students of the Faculty of Philology.

Постановка проблеми. Вивчення соціальних діалектів є важливою частиною підготовки студентів філологічного факультету педагогічного університету є. Зараз соціальні діалекти сприймаються як рушійна сила мови, що надає їй новизну, колорит, експресію.

Актуальність і важливість цієї роботи обумовлена увагою до сленгу нинішніх юнаків та дівчат в аспекті глобалізаційних процесів, зростаючим інтересом до особливостей мовної поведінки молоді як найпрогресивнішої та найяскравішої групи сучасного суспільства. Незважаючи на наявність великої кількості робіт, присвячених розробці проблеми соціальних діалектів, це питання залишається у фокусі уваги та потребує глибокого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Яві соціальних діалектів, їх характеристики та особливостям, тенденціям розвитку присвячено велику кількість наукових праць. Багато аспектів цього явища вивчені досить повно. Однак соціальний лексикон рухливий, мінливий у часі, тому завжди актуальний та цікавий. Під час проведення дослідження насамперед спиралися на роботи Р. Гроссе, Дж. Коулман, А. Нойберта, Ю. С. Степанова, Л. О. Ставицької, І. І. Шехур.

Мета статті полягає в аналізі вивчення та узагальненні сучасного стану, особливостей, тенденцій розвитку та характерних рис молодіжного соціолекту, розкритті поглядів мовознавців на це питання.

Вивчення студентами-філологами українських соціальних діалектів сприяє розумінню взаємодії літературної мови з діалектами, ролі суспільних діалектів у мові, підвищенню інтересу до вивчення всього багатства національної мови та грамотного, вільного спілкування нею.

Виклад основного матеріалу. Важливою частиною підготовки студентів філологічного факультету педагогічного університету є вивчення

соціальних діалектів. При вивченні думок щодо соціальних діалектів різних вчених, Дж. Коулман приходять до висновку, що соціальний діалект це не шкідливий елемент мови. За допомогою соціальних діалектів можна зрозуміти епоху походження людини. Соціальні діалекти використовувались і використовуються у художній, публіцистичній літературі, зараз ще і у соціальних мережах. (Coleman, 201: 40).

У дослідженні звертаємо увагу на вивчення учнями соціальних діалектів української мови, оскільки вони є трампліном для опанування соціальних діалектів іншими мовами: англійською, німецькою, польською та іншими.

Робота з вивчення соціальних діалектів студентами-філологами ведеться протягом усього курсу навчання в університеті. Зміст занять охоплює питання загальної характеристики, фонетичних, граматичних, дериваційних та інших особливостей соціальних діалектів.

Як відомо, соціальні діалекти – це різновиди мови, які використовуються як засіб спілкування між людьми, пов'язаними тісною соціальною або професійною єдністю. Це мова певної соціальної групи. Соціально забарвлена лексика є прерогативою розмовної мови. Функціональне призначення аргі, жаргону, сленгу – бути засобом вільного, неформального спілкування між людьми.

Питання термінології соціальних діалектів знаходиться в полі зору лінгвістів і вимагає їхньої уваги. До теперішнього часу відбувається змішування понять, термінів, які «обслуговують» нестандартну лексику (Rudenko, 2019: 150).

У науковій і навчальній літературі термін соціальні діалекти (соціолекти) вживається то в дуже широкому, то в дуже вузькому значенні. У широкому тлумаченні терміна до категорії соціальних діалектів відносяться всі або частково всі соціально зумовлені різновиди мови,

незалежно від їх структурно-мовних і функціональних особливостей.

Тому, діапазон концептуального змісту терміна соціальний діалект дійсно широкий – від форми існування мови (в тому числі її літературної форми) до свого роду соціальної диференціації мови – змовницьке аргі («скоромовка») і зовні схоже на нього дитяче скоромовлення – спосіб механічного кодування слів.

У лінгвістиці існує певне тлумачення терміну соціальний діалект – мова певних соціальних груп. Л. О. Ставицька зазначає: «Соціальні діалекти – це різновиди мови, які використовуються як засіб спілкування між людьми, пов'язаними тісною соціальною чи професійною єдністю, тобто є мовою певної соціальної групи» (Stavyts'ka, 2005: 20).

У другій половині XX століття терміно-фразовий соціальний діалект отримав нову форму – соціолект. Новий термін створили німецькі вчені – соціолінгвісти Р. Гроссе та А. Нойберт (1970, 1974), вкладаючи значення «соціальна мова». О. О. Селіванова (2008) пояснює необхідність використання терміна соціолект у соціолінгвістиці, щоб уникнути полісемії термінів жаргон, аргі, сленг, соціальний діалект.

У плані дослідження термінології актуальним є питання класифікації соціальних діалектів. Примітно, що в багатьох мовах помічене явище має свої особливості і трактується неоднозначно. Найбільш прийнятною ми вважаємо таку термінологічно-понятійну парадигму соціальних діалектів: аргі, жаргон, професійний жаргон, сленг.

Аргі – особлива мова певної відокремленої професійної чи соціальної групи, що складається зі змінених елементів однієї чи двох природних комунікативних систем. Це секретні словесні одиниці, якими користуються злодії, жебраки та інші, а раніше бродячі музики – лірники, кобзарі та інші. Отже, аргі – це умовне розмовне утворення, яке вживається як засіб приховування суб'єкта спілкування, взаєморозпізнавання чи розмежування його мовців. Приклади: рудий – золото, мочити – вбивати, мити – грабувати.

Жаргони виникають, як правило, у тісно пов'язаних групах людей. Форми зв'язку можуть бути різними, наприклад, спільне навчання в школі або вищому навчальному закладі, військова служба, туризм, спорт, колекціонування та інші. Корпоративні соціолекти виникають серед носіїв різних субкультур. Молодь відзначається особливою активністю у створенні багатьох з них. У молодіжному середовищі виникають і відстоюють свій особливий статус різноманітні групи,

об'єднані за інтересами та орієнтовані на створення власних, внутрішньоструктурних субкультур зі своїм особливим словниковим запасом, як-от рухи хіпі, панки, різні музичні «тусовки», байкери, футбольні фанати, наркомани. наркомани та ін.

Професійні жаргони – це додаткові лексичні системи до основної форми існування мови, які властиві представникам певного заняття, ремесла, а також професії чи галузі. Термін професійні жаргонізми зазвичай використовується для позначення образно-виразних слів і виразів, що існують у мовленні людей певної професії чи роду занять, об'єднаних спільними інтересами, звичками, соціальним становищем. Наприклад, шахтарі у своєму професійному мовленні вживають такі жаргони: duffer «важкий молот, яким забивають точки кріплення, розбивають великі шматки породи», jascue «ручна лебідка», witch «тельфер» тощо. У XXI ст. Багатий матеріал для спостереження за процесами виникнення, функціонування та розвитку професійних соціолектів дає таке цікаве сучасне лінгвістичне явище, як комп'ютерний жаргон. Його інтенсивному розвитку на українському підґрунті сприяє не лише адаптація оригінальних англійських термінів, а й створення паралельних українських жаргонів. І. І. Шехур (2006) наводить синонімічний ряд, який використовується в жаргоні українських гіків для позначення символу @: блямба, бобі, вухо, жаба, капуста, песик, собака, собачка та ін.

Поняття жаргон і аргі історично вказують на обмеженість груп їх носіїв, а також на вузькість семантичного поля лексичних одиниць. Мовне середовище усного спілкування великої кількості людей, що відрізняється від мовної норми, отримало назву сленг. Сленг – це різновид побутового мовлення, що оцінюється суспільством як підкреслено неофіційний («домашній», «фамільярний», «грубий», «простий»): залізобетонний – точно, безсумнівно; freaky – мило, незвичайно тощо. Досить часто сленг має атрибути «молодіжний», «студентський», що значно звужує його значення.

Для закріплення отриманих знань про соціальні діалекти ми розробили тести до теми. Тести є ефективним засобом засвоєння учнями матеріалу. Наведемо приклад:

1. Думка про те, що структура соціолекту гетерогенна і включає елементи інших соціолектів належить

- а) В. О. Хом'якову;
- б) К. І. Маштаковій;
- в) І. Г. Матвіясу;
- г) Т. Ракедзону.

2. О. Есперсен (1925) один з перших поділив соціолекти на
- а) кент, арго, жаргон;
  - б) професійну мову, сленг, жаргон;
  - в) арго, жаргон, інтержаргон;
  - г) арго, жаргон, сленг.
3. Думка щодо двох рівнів соціальних діалектів: 1) *кент, жаргон і арго*, 2) *американський сленг* належить
- а) С. Б. Флекснеру;
  - б) Дж. Коулман;
  - в) О. В. Метельській;
  - г) С. Милорадовичу.
4. В. О. Хом'яков (1971) поділяє соціальні діалекти на
- а) загальний сленг, спеціальний сленг, професійні й корпоративні (групові) жаргони;
  - б) кент, арго, професійна мова;
  - в) кент, римований сленг, зворотний сленг, центральний сленг;
  - г) кент, жаргон, сленг.
5. Х. Хірт (1909) виділив групи мов (жаргонів)
- а) молодіжні, корпоративні, класові;
  - б) декласованих, корпоративні, професійні;
  - в) спеціальні, групові, молодіжні, професійні;
  - г) професійні, станів, гендерні, вікових груп.
6. У болгарській мові поділ соціально-мовленнєвих стилів за ознаками таємності та нетаємності, історичного зв'язку та спадкоємності, відношення до літературної мови, відмінності за складом, функціями та вживанням належить
- а) Ц. Карастойчевій;
  - б) С. Стойкову;
  - в) К. Іссе;
  - г) М. Васке.
7. В українській лінгвістиці найприйнятніша термінологічно понятійна парадигма соціальних діалектів: *арго, жаргон, професійний жаргон, сленг* належить
- а) Л. О. Ставицькій;
  - б) О. В. Столярчук;
  - в) І. К. Білодіду;
  - г) І. Г. Матвіясу.
8. Твердження, що словник арго включає лексикони жебраків, волоцюг, професійних злодіїв, мандрівних торговців і ремісників належить
- а) Н. О. Каменєвій;
  - б) О. В. Орловій;
  - в) М. М. Маковському;
  - г) В. М. Жирмунському.
9. При диференціації жаргонів, який жаргон окремо виділяє Б. О. Серебренніков?
- а) професійний;
  - б) декласованих;
  - в) молодіжний;
  - г) корпоративний.
10. Інтержаргон особливо проявляється в колективах
- а) професійних;
  - б) армійських;
  - в) злочинців;
  - г) молодіжних.
11. Сленг найчастіше вживається стосовно певного компонента субстандартної лексики мови
- а) французької;
  - б) німецької;
  - в) російської;
  - г) англійської.
- Вивчення студентами-філологами українських суспільних діалектів сприяє розумінню взаємодії літературної мови з діалектами, ролі суспільних діалектів у мові, підвищенню інтересу до вивчення всього багатства національної мови та грамотного, вільного спілкування нею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Coleman J. The Life of Slang. Oxford : Oxford University Press, 2012. 354 p.
2. Руденко М. Ю. Арго, жаргон і сленг у європейському й американському мовознавстві: історія і сучасний стан дослідження : дис. канд. філол. наук : 10.02.15. Слов'янськ, 2019. 270 с.
3. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ : Критика, 2005. 464 с.

REFERENCES

4. Coleman J. The Life of Slang. Oxford : Oxford University Press, 2012. 354 p.
5. Rudenko M. Yu. Arho, zharhon i slenh u yevropeiskomu y amerykanskomu movoznavstvi: istoriia i suchasnyi stan doslidzhennia [Argo, jargon and slang in European and American Linguistics: History and Modern State of Research] The dissertation of the candidate of philological sciences : 10.02.15. Slavyansk, 2019. 270 p. [in Ukrainian]
6. Stavys'tka L. O. Arho, zharhon, slenh: Sotsialna dyferentsiatsiia ukrainskoi movy. [Argo, jargon, slang: Social differentiation of the Ukrainian language] Kiev : Criticism, 2005. 464 p. [in Ukrainian]